

MED LAURENCE STERNE PAA DET KONGELIGE BIBLIOTEK

Blandt det kgl. biblioteks skatte er det lykkedes Monica Redlich at finde alle Laurence Sterne's yndlingsforfattere og de vidt forskellige bøger fra det 17. og 18. aarhundrede, som han brugte som kilder til „Tristram Shandy“.

EN AUGUST-DAG i Aaret 1768 blev der i York i Nord-England solgt en usædvanlig Samling Bøger. Den bestod af over 2500 Bind og havde tilhørt en lige saa usædvanlig Mand, en Præst, som var meget kendt, ikke alene i Yorkshire, men over hele England og over det meste af Europa. Katalogen til dette Salg omtalte ham som

The late Reverend and Learned

Laurence Sterne, A.M.

Prebendary of York, etc. etc.

Author of "The Life and Opinions of Tristram Shandy, Gent."
and several other Works of Wit and Humour.

Laurence Sterne, Forfatteren til *Tristram Shandy* og *A Sentimental Journey through France and Italy*, var død i London, 55 Aar gammel, og det kneb forfærdeligt med Pengene. Hans Kone og Datter skulde leve, der var en Mængde Kreditorer — der var ikke andet at gøre end at sælge det Bibliotek, som han i Aarenes Løb havde samlet i Præstegaarden i Nærheden af York. Bøgerne skulde sælges til bestemte Priser — det var altsaa ikke en Auktion; og denne August-

Dag blev valgt til Salget, fordi der vilde være mange Folk i Byen paa netop det Tidspunkt, da det var York's store Væddeløbsuge. Priserne var „uhyre billige“, som Boghandleren sagde, for der var sikkert ingen, der vilde ofre store Summer paa disse gamle Bøger. Men bare man kunde komme af med Bøgerne, saa blev der vel i alle Tilfælde Penge til at betale nogle af de Regninger, som saa ubarmhjertigt blev ved med at komme fra London og andre Steder til den fortvivlede Fru Sterne. Katalogen blev trykt, Bøgerne blev solgt, og det Bibliotek, som havde formet en af Englands mest aandfulde Forfattere, forsvandt næsten uden at efterlade sig Spor.

Heldigvis blev der dog lidt tilbage — Katalogen. Den er nu saa sjælden, at den kostede 120 Pund, sidst jeg hørte om den; men den blev trykt op igen for elleve Aar siden, og jeg ejer et af disse Faksimile-Eksemplarer. Den er af den allerstørste Betydning for dem, der interesserer sig for Sterne som Forfatter, og jeg haaber at kunne vise, at den ogsaa er af overordentlig Interesse for dem, der holder af smukke og sjældne Bøger i Almindelighed.

II.

Maaske synes det at være en lang Rejse fra denne Boglade i York til det kongelige Bibliotek i København; men Afstanden viser sig alligevel at være ringe, naar vi har Sterne som Ledsager. Sterne var en meget belæst Mand, og hans Interesser omfattede ikke blot Historie og Teologi, hvad der jo hørte med til hans Stilling, men ogsaa saa vidt forskellige Emner som Landbrug, Tegnekunst, Medicin, Strategi, Politik, gammel fransk Skønlitteratur og Musik. Dette er i sig

selv interessant, for engelske Præster fra det attende Aarhundrede brød sig som Regel ikke saa særlig meget om andet end de allernødvendigste Bøger; men hvad der er yderst mærkeligt er, at Sterne's Mesterværk, *Tristram Shandy*, bærer tydeligt Præg af alle disse forskellige Interesser, og det i en saadan Grad, at man kunde rekonstruere en stor Del af Sterne's Bibliotek blot ved at sidde og more sig over *Tristram Shandy's* Ulykker.

Tristram Shandy er, som bekendt, en vittig og ejendommelig Bog, der har det mindst mulige fælles med den „klassiske“ Form for Roman. Hovedpersonen, den uheldige *Tristram*, optræder saa godt som aldrig. Han naar først at blive født — efter flere Forsinkelser — i tredie Bind, og han maa ustandselig vige til Side for at give Plads for de Personer, som interesserer Sterne mest — *Tristram's* Fader, *Mr. Walter Shandy* til *Shandy Hall*, hans Farbror, *Kaptajnen, Toby Shandy*, ham der blev forelsket i *Enkefru Wadman*, og, frem for alle de andre, *Forfatteren selv, Laurence Sterne*, den vittige, den følsomme, den selvoptagede Præst, som ved et Par nøje beregnede Ord kunde faa hele England til at le eller rødme eller græde.

Vi nærmer os det kongelige Bibliotek . . .

Man har vidst lige siden Sterne's Død, at mange af hans fineste Sætninger ikke var hans egne. Han indrømmede det ganske vist ikke selv; men mange Læsere begyndte hurtigt at blive klare over det, og i 1798 blev der af en vis *Dr. Ferriar* udgivet en Bog, som umiskendelig viste, at Sterne til sine egne Formaal havde laant store Stykker fra *Rabelais*, fra *Montaigne*, fra *Francis Bacon*, fra *Robert Burton's Anatomy of Melancholy* og fra flere Snese andre Forfattere, saavel

franske og latinske som engelske, saavel ukendte som berømte.

Jeg har selv interesseret mig for denne mærkelige Forfatter, lige siden jeg gik paa Universitetet, og i flere Aar har jeg arbejdet paa en Afhandling om *Tristram Shandy*. Jeg nærede den faste Tro, at man ved at læse de Bøger, man ved, Sterne selv har læst, kunde opdage meget mere end den almindelig kendte Kendsgerning, at han stjal det ene og det andet fra dem. Den Dag kom, da jeg vilde besøge det kongelige Bibliotek for at se, om man der kunde finde nogle af de Bøger, som Sterne havde læst og benyttet.

Resultatet af mine Undersøgelser blev efter min Mening imponerende. Saa godt som alle de Bøger, jeg søgte, viste sig at være paa det kongelige Biblioteks Reoler, parat til Genemsyn, hvis jeg blot gad skrive deres Titel paa en Seddel. Erasmus og Pierre Bayle og Filosoffen Locke, Pufendorf og Hobbes og Montaigne og Longinus, Albertus Rubenius *De Re Vestiaria Veterum*, Lord Molesworth's Beskrivelse af Danmark og Sverige, Pope og Swift, Bouchets *Serées* og en anonym Biografi af Kong William III — de fandtes i København allesammen, og jeg kunde næsten altid læse dem i netop den Udgave, som var opført i Salgs-Katalogen, altsaa den Udgave, Sterne selv havde brugt ved sit Arbejde.

III.

Disse gamle Bøger gav mig megen Glæde, rent bortset fra den Interesse de havde for min Afhandling. De var jo allesammen godt og vel to Hundrede Aar gamle, hvad der i sig selv maa interessere dem, der holder af Bogtrykkerkunst.

Mange var langt ældre. Der kan næppe være Tvivl om, at Sterne købte alle de Bøger, han havde Raad til — om ikke flere. En Dag i 1761 købte han syv Hundrede paa en Gang — „dog cheap, and many good“, som han skrev til John Hall Stevenson; men det var selvfølgelig efter at *Tristram Shandy's* Succes havde gjort ham til en velhavende Mand for første Gang i hans Liv. Sterne var ikke Samler. Det kan man tydeligt se paa Katalogen. Det var Indholdet af Bøgerne, der lokkede ham, og om det var første Udgave eller ej var ham tilsyneladende ganske ligegyldigt.

Jeg maa her for en Ordens Skyld indskyde den Bemærkning, at muligvis var det ikke *alle* Bøgerne i Katalogen, som havde tilhørt Sterne. Katalogens Titelblad paastaar kun, at Samlingen omfatter hele hans Bibliotek. Men for denne beskedne Artikels Vedkommende spiller det Faktum ikke nogen særlig Rolle. Jeg har en Gang imellem taget enkelte Bøger med, som saa vidt vides ikke har nogen bestemt Forbindelse med Sterne; men disse staar allesammen i Katalogen. Naar jeg ved, at en Bog har interesseret Sterne, har jeg hver Gang sagt det. Andre af Sterne's Bøger, især de franske, kom ikke med i Salget. I visse ubetydelige Tilfælde har jeg ikke nævnt, naar Sterne brugte en Udgave, som var ganske uvæsentligt forskellig fra den, der findes i det kongelige Bibliotek. Til saadanne Enkeltheder kunde der næppe findes Plads i saa kort en Artikel, uden at gøre den alt for tung; men det bør dog nævnes, inden jeg gaar videre.

Vel var Sterne ikke Samler; men sikken en Samling han havde alligevel! Man kunde ønske, man havde været med til Salget paa denne August-Dag i 1768. Der var Elzevir-Bind fra det tidlige syttende Aarhundrede Side om Side med

den nyeste, flotteste Voltaire-Udgave. Der var gamle Speed-Kort og pompøse Folio-Udgaver af Pope eller Locke, der var Dr. Johnson's Dictionary og en Nostradamus fra 1672. Allevegne var der Bøger, som, rent kunstnerisk betragtet, fortjente Beundring — og som gør det mindst lige saa meget i Dag som for to Hundrede Aar siden. Disse smukke Skrifter og brede Marginer, disse Titelblade og Dekorationer, disse fine, falmede Kalveskins-Bind med falmet Guldskrift . . . ja, tænker man uvilkaarligt, vi har prøvet og prøvet, snakket og snakket, lært alle Kunstens Regler og lavet dem om igen, og mon — mon vi virkelig er naaet saa meget længere frem end disse ukendte Bogtrykkere, hvis Arbejde vi stadig den Dag i Dag har Lejlighed til at glæde os over?

Lige meget hvordan man besvarer Spørgsmaalet, kan en Sammenligning mellem det nye og det gamle være interessant, og det er en saadan Sammenligning, jeg har i mine Tanker, naar jeg her bringer nogle Bemærkninger om de Bøger i det kongelige Bibliotek, som igennem Sterne har fanget min Interesse. Jeg er Bibliotekets Embedsmænd yderst taknemlig, baade for deres Hjælp ved mit Arbejde og for den Bistand, de har ydet, for at gøre denne Artikel saa korrekt og omfattende som muligt. Det er ikke det kongelige Biblioteks allerfineste Bøger, jeg fremhæver her. Det er snarere dets mindre fine, dets Hverdagsbøger — de Bøger, man blot ved at følge sine egne Interesser, støder paa. Da en saadan Artikel er nødt til at have sine Grænser, har jeg helt igennem holdt mig til min egen personlige Rejsebane — Bøger, som Laurence Sterne i sin Tid har ejet og læst i. Ganske vist er der paa det kongelige Bibliotek i Tusindvis af Bøger, der er mindst lige saa smukke og mindst lige saa interes-

sante; men, som det forhaabentlig vil fremgaa af mine Bemærkninger, synes jeg, at de, jeg har fundet, er værdifulde Repræsentanter, saavel for Danmarks kongelige Bibliotek som for europæisk Bogtrykkerkunst i det syttende og attende Aarhundrede.

IV.

I. ENGELSK LITTERATUR OG HISTORIE

Blandt de Hundreder af engelske Bøger, som Sterne naturligtvis ejede, nævner jeg her blot nogle faa, som jeg med særlig Interesse har ledt efter paa det kongelige Bibliotek — og som jeg i næsten alle Tilfælde har fundet i netop den Udgave, jeg gerne vilde se.

JOHN MILTON: PARADISE LOST. London, 1668. 4°.

Denne Udgave kaldes for den tredie, men her har vi alligevel noget fra det første Oplag af Milton's berømte Epos. Digtet, som først udkom i 1667, blev ikke nogen stor Succes, og Boghandleren blev ved i flere Aar med at sætte nye Titelblade paa, indtil han endelig fik Oplaget solgt. I det kongelige Biblioteks Udgave findes Forfatterens Navn for første Gang — før blev han kun kaldt „J. M.“. Titelbladet er et smukt Eksempel paa engelsk Bogtrykkerkunst fra Midten af det syttende Aarhundrede (se Fig. 1), og selve Digtet er trykt paa en ganske udmærket Maade; blot havde vi, efter Nutidens Smag, kunnet undvære Rammerne om Teksten (Fig. 2). Sterne ejede den samme Udgave, og ved Salget efter hans Død kunde man have købt den til een Shilling!

A HISTORY OF KING WILLIAM III. Uden Forfatter-Angivelse.
1705. 8°.

Vi kan roligt gaa ud fra, at denne Bog stod blandt de militære Mesterværker paa Onkel Toby's Reoler, blandt andet fordi den indeholder — som eneste Kort — en Plan over Belejringen af Namur, Onkel Toby's elskede Kæphest. Den er en net Bog, let at blade i trods sine 600 Sider, og let at læse, takket være en bred udvendig Margin med Kursiv-Noter. Ved Salget kostede den 3 Shillings.

ALEXANDER POPE: THE DUNCIAD. London, 1729. 4°.

Her kan man se en typisk Poesi-Side fra det attende Aarhundrede, let og elegant (Fig. 4); det er interessant at sammenligne den med vor *Paradise Lost*. Selv Noterne bliver benyttede til at smykke Siden, og Linierne er dobbeltskudt. Titelbladet (Fig. 3), med Æselet, der bærer de Bøger, Pope haaner allermest, maa have glædet denne ubarmhjertige Forfatter. Pris ved Sterne-Salget een Shilling seks Pence.

ALEXANDER POPE: WORKS IN PROSE. London, 1737—41. Fol.
2 Bd.

Saaledes kunde berømte Folk ønske at se deres Værker udgivet. En pragtfuld Bog, med store, flotte Sider, hvor en stor Skrift bruges paa en pompøs og dog let og yndefuld Maade. Der er nu kommet en ny Nuance i Kobbertrykket (Fig. 5), men mærkeligt nok har Vignetten her, paa den allerførste Side, faaet Lov til at staa helt skævt.

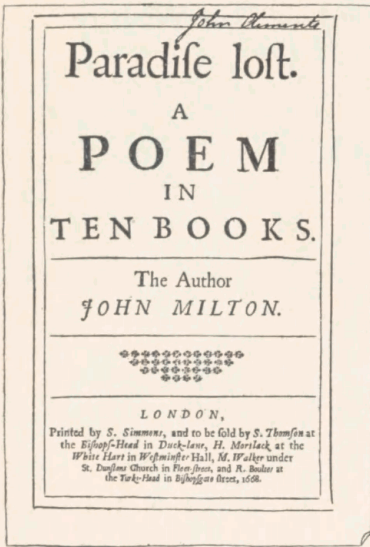

Fig. 1.

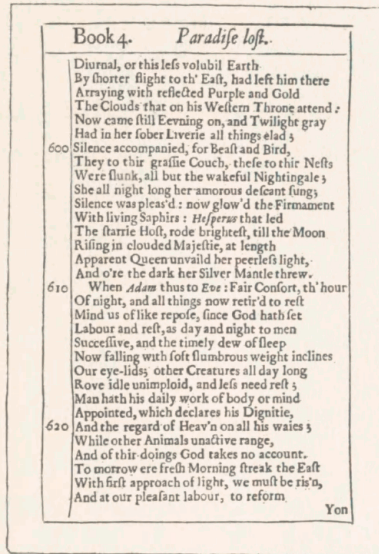

Fig. 2.

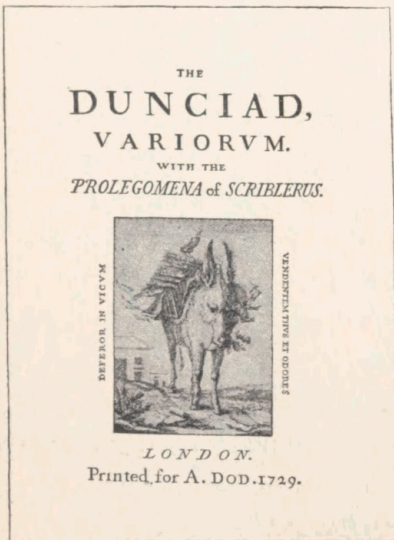

Fig. 3.

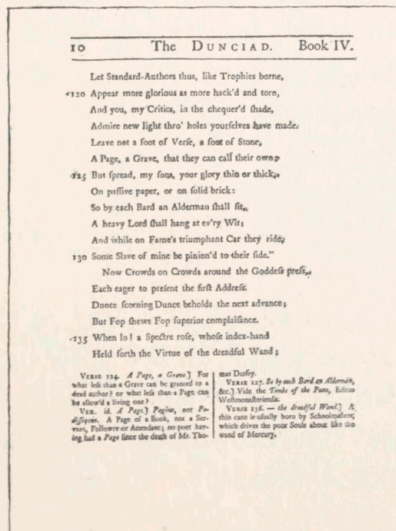

Fig. 4.

DR. SAMUEL JOHNSON: A DICTIONARY OF THE ENGLISH LANGUAGE. London, 1755. Fol. 2 Bd.

Disse Kæmpe-Bind præsenterer det engelske Sprogs første Ordbog, som det fortjener det. Alene Titelbladet, trykt i rødt og sort, er en Fryd for Øjet. Paa hver Side staar Gloserne i to Spalter, og til Trods for, at der naturligvis ikke bruges fed Skrift til Fremhævning, er Siderne tydelige og letlæselige.

LAURENCE STERNE: TRISTRAM SHANDY. London, 1761—1765. 8°. 8 Bd.

Det var med usigelig Spænding, at jeg opdagede paa første Side af Bd. VII „L. Sterne“ i Sterne's egen Haandskrift (Fig. 6). Her var altsaa en Original-Udgave af dette Bind; og ved nærmere Undersøgelse fandt jeg, at det kongelige Bibliotek ejer Original-Udgaven af Bd. III og IV (1761), V og VI (1762), hvoraf Bd. V ogsaa har Sterne's Autograf paa første Side, og VII og VIII (1765). Bd. IX mangler; Bd. I og II er her kun i fjerde Udgave, saa vi faar ikke nogen Oplysning herfra angaaende den mystiske første Udgave, der skulde være blevet trykt i York i 1759. Det glemmer man dog alligevel, naar man i Bd. I finder Hogarth's berømte Tegning af Corporal Trim, som læser Yorick's Prædiken højt for Mr. Shandy, Onkel Toby og Akkuchøren Dr. Slop (Fig. 7). Udgaven er en yndig, lille Oktav, og der findes ogsaa paa det kongelige Bibliotek en *Sentimental Journey* fra 1768 (anden Udgave) i det samme Format.

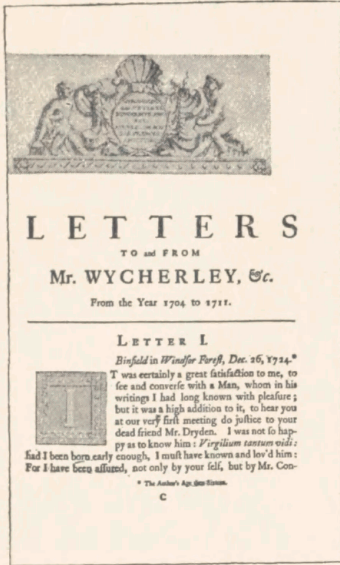

Fig. 5.

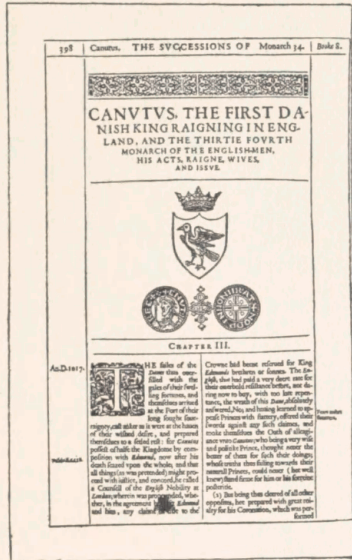

Fig. 6.

Fig. 7.

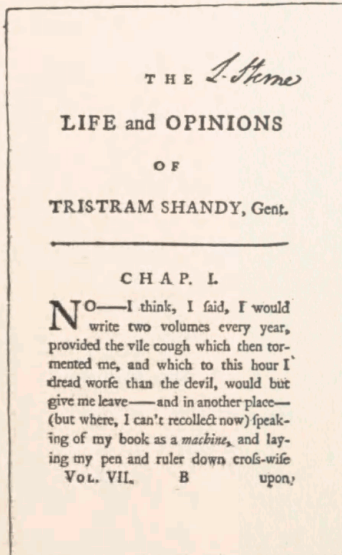

Fig. 8.

2. DANMARK I STERNE'S BIBLIOTEK

Der er ikke det mindste Tegn paa, at Sterne kendte noget særligt til Danmark, ud over, at det var Hamlet's Fædreland og, hvad der betød endnu mere for ham, ogsaa Klovnen Yorick's. Men i Sterne's blandede Samling fandtes der alligevel fire Bøger, som handlede om Danmark; og at han havde læst i alt Fald en af dem, ved vi af det umiskendelige Bevis, at han stjal noget fra et af dens Kapitler! Disse fire Bøger er værd at omtale, baade som Bogkunst og paa Grund af Indholdet.

JOHN SPEED: THE HISTORY OF GREAT BRITAIN UNDER THE CONQUESTS OF THE ROMANS, SAXONS, DANES, AND NORMANS. THEIR ORIGINALS, MANNERS, HABITS, WARRES, COINES, AND SEALES . . . London, 1623. Fol.

Dette store Værk kunde man have købt i første Udgave (1611) under Sterne-Salget til den særdeles overkommelige Pris af 6 Shillings. Det er smykket med Vaabenskjolde og Mønter og er imponerende baade at se paa og at læse. Ser man efter „Danes“ i Indexet, sidder man i lang Tid helt hensunken i Vikingetidens Gerninger. Især læste jeg, hvordan Danskerne under Kong Guthurn blev kristne under deres Ophold i England, og hvordan Kong Knud, „Canutus“, viede sin Krone til Kristus i Winchester Domkirke. Knuds Vaaben og mere om Danskerne ses Fig. 8.

S. J. STEPHANIUS: DE REGNO DANIAE ET NORWEGIAE. Lugd. Bat. ex officina Elzeviriana. 1629. 12°.

Denne vidunderlige lille Elzevir, der næppe er saa høj, som Speed er tyk, var til Salg efter Sterne's Død for een Shilling! Den er uhyre let at læse, trods dens Miniatur-Format (se Fig. 9), og den har et skønt Titelblad med Vaaben paa.

LORD MOLESWORTH: AN ACCOUNT OF DENMARK AND SWEDEN. London, 1738. 8°.

Denne Beskrivelse af Danmark udkom først i 1693, men her har vi den fjerde Udgave, „carefully revised“. Bogen blev trykt i London „for Tho. Longman, at the Ship in Paternoster-row“ — Firmaet eksisterer endnu, og det er stadig en Longman, som leder det. Lord Molesworth havde været Diplomat herovre, og hans Syn paa Danmark var, som bekendt, alt andet end venligt. Sterne's Brug af Molesworth er der desværre ikke Tid til at gaa ind paa her; men det glædede mig at opdage, at det Stykke, han „laante“, drejede sig om Danskernes Ligevægt og sunde Fornuft. Der er hos dem, sagde han i *Tristram Shandy*, „a great deal of good plain household understanding amongst all ranks of people, of which everybody has a share“ (Fig. 10).

DENMARK VINDICATED: BY “A GENTLEMAN”. London, 1694. 8°.

Her har vi et Svar til Lord Molesworth fra en anonym

Forfatter. Jeg har valgt en Side fra hver Bog, dels fordi det er interessant at se den Forskel, der var i engelsk Bogtrykkerkunst i de 44 Aar, der ligger imellem Udgaverne, og endnu mere, fordi de to Sider begge fortæller om dansk Mad, som Forfatterne saa paa den (Fig. 11).

3. FRANSKE BØGER

Sterne havde et forbløffende stort Kendskab til saavel ældre som nye franske Bøger, og han skylder det vist oprindeligt sin Ven fra Cambridge-Dagene, John Hall Stevenson, sammen med hvem han nød Rabelais og andre lige saa uanstændige Forfattere. Mange af Mr. Shandy's mærkelige Ideer stammer fra gamle franske Bøger, som er saa godt som ukendt i England. Det kongelige Bibliotek er saa godt forsynet med fransk Litteratur fra det syttende og attende Aarhundrede, at Sterne, hvis han havde skullet drive Forstudier til *Tristram Shandy* paa Læsesalen, der kunde have studeret hver eneste af de sjældne Bøger, han særlig interesserede sig for!

GUILLAUME BOUCHET: LES SEREES. Poitiers, 1584. 4°.

Intet er bedre for Mennesket end at le, siger denne Forfatter i sit Forord til „Messieurs les Marchans de la ville de Poitiers“, og han minder dem om alle de gode Aftener, de har tilbragt sammen. Denne Bog gengiver deres muntre Samtaler og Fortællinger, paa brede, tættrykte, smukke Sider, og Sterne siger i *Tristram Shandy*, at det var en Bog, som Mr. Shandy holdt særlig meget af.

BRUSCAMBILLE: PROLOGUES TANT SERIEUX QUE FACETIEUX.
Paris, 1610. 12°.

Mr. Shandy holdt endnu mere af sin Bruscambille end af Bouchet. Han fandt den i en Bogkasse i Piccadilly, og skønt Boghøkeren sagde til ham, „There are not three Bruscambilles in Christendom, except what are chained up in the libraries of the curious“, fik han Lov til at købe den for syv Shillings seks Pence. Det var Bruscambille, der gav ham saa mange Ideer angaaende Tristram's Næse. Ingen af disse franske Samlinger kom med i Sterne-Salget, saa man ved desværre ikke, hvad York vilde have givet for dem i 1768. En Bruscambille paa det kongelige Bibliotek har paa sit illustrerede Titelblad den lokkende Stedangivelse „Chez Jean Millot sur les degre de la grande Salle du Palais“.

BÉROALDE DE VERVILLE: LE MOYEN DE PARVENIR. Paris,
„Imprimé ceste Annee“ (1610—1612). 12°.

Disse glade og letsindige Fortællinger er skrevet af en Kannik fra Tours, hvad der sikkert gjorde dem endnu mere tiltalende for Sterne. Denne Udgave er trykt med en forholdsviis stor Skrift paa en pæn, lille Side; men Bogen, der har 972 Sider, er saa tyk, at den ikke er til at holde aaben. Det var ikke saa faa af *Tristram Shandy's* bedste Replikker, som blev hentet fra Sterne's kære Béroalde.

MARGUERITE DE VALOIS: MEMOIRES. Paris, 1628. 8°.

Historie, saaledes som Sterne kunde lide Historie — Dronning Marguerites eget Syn paa hendes bevægede Liv. Siderne

er ualmindelig letlæselige, og Titelbladet er let og velproportioneret (Fig. 12).

THÉODORE AGRIPPA D'AUBIGNÉ: RECEUIL DE DIVERSES PIÈCES SERVANT A L'HISTOIRE DE HENRI III. A Cologne chez Pierre du Marteau, 1663. 12°.

Mere om Marguerite de Valois, hendes Mand, Henri IV, og hans Elskerinder. Et behageligt lille Bind, blot alt for tykt i Forhold til Sidernes Størrelse.

MENAGIANA, OU BONS MOTS, RENCONTRES AGREABLES, PENSÉES JUDICIEUSES, ET OBSERVATIONS CURIEUSES, DE M. MENAGE, DE L'ACADEMIE FRANCOISE. Paris, 1694. 12°.

Det er anden Udgave af denne dejlige Samling Anekdoter og Strøtanker. Smukt udført, med Titelblad i rødt og sort og indbundet i Kalveskind med Guld paa Ryggen. Papiret er tyndt og fint, Siderne smalle. Dette var ogsaa en Samling efter Sterne's Smag, og vi har Bevis for, at han forstod at benytte den.

MONTAIGNE: ESSAYS. TRANSLATED BY CHARLES COTTON. London, 1711. 8°. 3 Bd.

En med Rette berømt engelsk Oversættelse fra det syttende Aarhundrede, i fjerde Udgave, med Kobberstik-Portræt af Montaigne. Sterne brugte denne Oversættelse; han citerer ordret fra den, naar han siger i *Tristram Shandy*, at han lige som Montaigne frygter, at hans Bog i det lange Løb kun bliver „A book for the parlour-window“. I Sterne-Salget gik der to Cotton-Udgaver til fem Shillings hver.

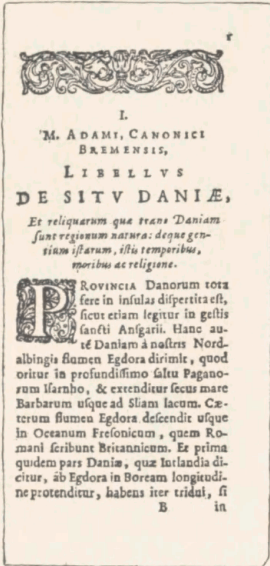

Fig. 9.

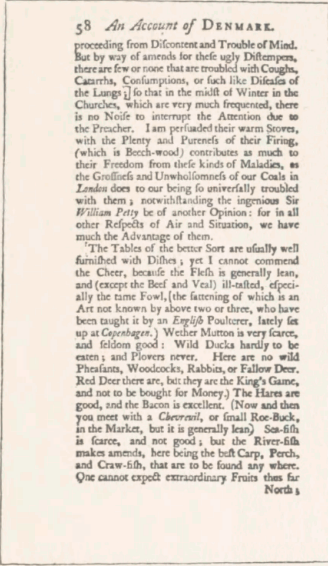

Fig. 10.

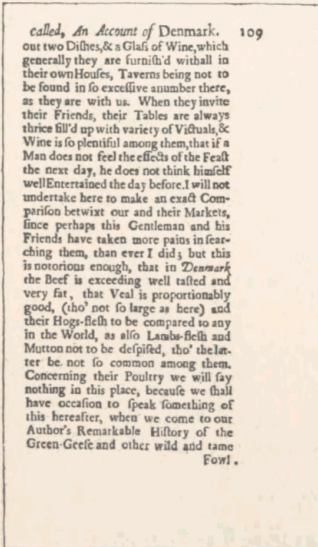

Fig. 11.

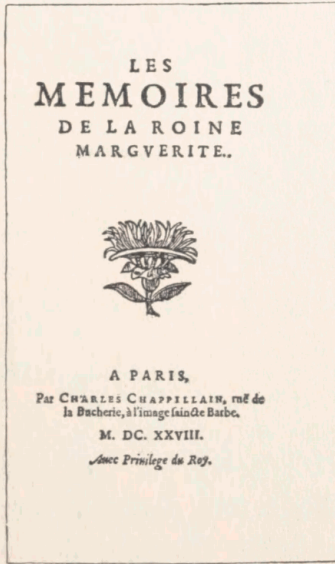

Fig. 12.

MONTAIGNE: ESSAIS. London, 1739. 8°. 6 Bd.

Her har vi Pierre Costes udmærkede Udgave, som oprindelig udkom i London (men paa Fransk) i 1724. Ligesom Cotton's har den et Kobberstik-Portræt, og den har ogsaa et pænt Titelblad i to Farver. Siderne er lange, men letlæselige, og her er igen en bred udvendig Margin med smaa Kursiv-Noter, som gør Indtrykket af Siden betydelig lettere.

FRANCOIS RABELAIS: OEUVRES. Amsterdam, 1741. 4°. 3 Bd.

Denne pragtfulde Rabelais-Udgave kunde man have købt ved Sterne-Salget for 50 Shillings! Den er smykket helt igennem med vidunderlige Tegninger af B. Picart og andre — med Dekorationer, Illustrationer, Portræt, Billeder af Rabelais' Hjemby og Bolig og kort sagt alt, hvad der kunde findes paa for at gøre Bogen flot. Vi har her et af Titelbladene (Fig. 13), og det Billede, hvor Gymnast springer frem og tilbage over sin Hest — det er en Fejl, at der staar Gargantuas Navn under Tegningen (Fig. 14); denne Episode bliver læst højt i *Tristram Shandy* af Præsten Yorick en Dag paa Shandy Hall som Svar paa Onkel Toby's Spørgsmaal: „Hvad er en polemisk Teolog“!

4. NOGLE FILOSOFFER

ERASMUS ROTERODAMUS: MORIAE ENCOMIUM. Basel, 1517. 4°.

Bindet om denne Erasmus stammer fra Cambridge; det blev lavet, dengang Bogen var ny, af en Cambridge Bog-

Fig. 13.

Fig. 14.

binder, som hed Nicholas Spierinck. Paa Bindet kan man fire Steder blandt de fantastiske Dyr i Blindtryk læse „N. S.“. Titelbladet, trykt i to Farver, var tegnet af ingen ringere end Hans Holbein, hvis Navn staar i Hjørnet. Selve Siderne er et udmærket Stykke Arbejde, med to Skriftgrader helt igennem. At Bogen blev værdsat, som den fortjener, kan man gætte deraf, at fire manglende Sider er blevet erstattet med fire med største Omhu udførte haandskrevne Sider. (Fig. 15).

THOMAS HOBBS: LEVIATHAN. London, 1651. Fol.

Titelbladet til denne Bog er et helt Billedværk for sig (Fig. 16), og vi ved, at Sterne kendte det. Det er første Ud-gave af Hobbes's store Værk; ved Sterne-Salget kostede den ikke mere end 5 Shillings.

ROBERT BURTON: THE ANATOMY OF MELANCHOLY. London, 1660. Fol.

Ligesom *Leviathan* har denne Bog et smukt, illustreret Titelblad, saadan som Moden var ved det Tidspunkt (Fig. 17). Man kommer til at holde meget af Kunstneren, C. le Blon, som tegner Inamorato for os med Hatten helt ned over Øjnene! *The Anatomy of Melancholy* spillede maaske en større Rolle end nogen anden Bog for *Tristram Shandy's* Forfatter; i det allermindste laante han fra den ved fyrretyve forskellige Lejligheder!

FRANCIS BACON, LORD VERULAM: SERMONES FIDELES, ETHICI, POLITICI, ECONOMICI . . . Amsterdam, ex officina Elzeviriana, 1662. 12°.

Denne var en af de elleve Bacon-Bøger, som udkom i Holland; der var fire af dem i Sterne-Salget, og de kostede tilsammen 4 Shillings. Da det er en Elzevir, behøver man næppe at bemærke, at Skriften og Proportionerne er yndige. Det noget naive Kobberstik-Titelblad har en særlig Charme (Fig. 18).

JOHN LOCKE: WORKS. London, 1727. Fol. 3 Bd.

Sterne lærte Locke's Værker at kende, mens han endnu var paa Cambridge Universitet, og han skylder den store Filosof utrolig meget, først og fremmest Teorien om Idé-associationerne, som er Grundlaget for nogle af de morsomste Sider i *Tristram Shandy*. I denne flotte Udgave kan man se, hvor dygtige Bogfremstillerne i det attende Aarhundrede var til at benytte den store Folio-Side, ikke mindst som Titel-

Fig. 15.

Fig. 16.

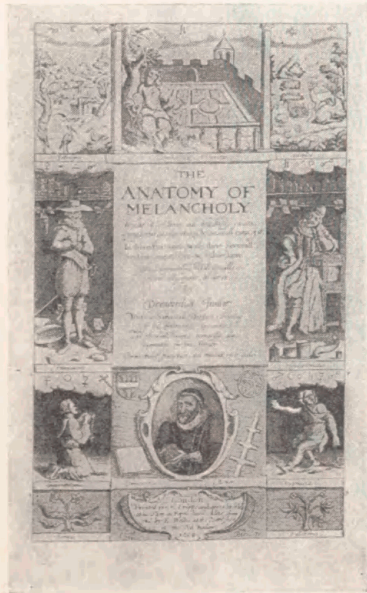

Fig. 17.

blad (Fig. 19). Man kan ogsaa se, at Gravørkunst skrider hurtigt frem; Portrættet her, efter Sir Godfrey Kneller's Maleri, er en ypperlig Præstation (Fig. 20).

5. LETTERE INTERESSER

ALBERTUS RUBENIUS: DE RE VESTIARIA VETERUM. Antwerpen, 1665. 4°.

Naar Mr. Shandy skulde bestemme noget angaaende den lille Tristram's Paaklædning, fandt han det passende at søge Raad i sin Rubenius — hvad der ikke hjalp ham saa særligt, skønt han fik en Del at vide om den mystiske „Latus Clavus“. Fra Rubenius kommer det kønne Initial „E“, som indleder denne Artikel.

FRANÇOIS BLONDEL: L'ART DE JETTER LES BOMBES. La Haye, 1685. 12°.

Denne Bog var et af Onkel Toby's Yndlingsværker. Her havde han 526 Sider om Ballistik, med mange Diagrammer; og af Bogens Kobberstik-Titelblad, hvor rare, skæggede Soldater skyder mod en Eventyr-Fæstning, faar man efter min Mening et glimrende Indtryk af, hvad Krig og „Bomber“ betød for den elskelige, stilfærdige Kaptajn (Fig. 21).

JOHN GAY: THE BEGGAR'S OPERA. London, 1749. 8°.

The Beggar's Opera, Gay's muntre, satiriske Mesterværk, var i mange Aar en stor Succes i London. Boswell, blandt

Fig. 18.

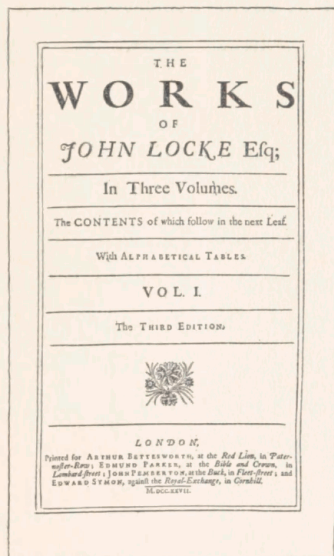

Fig. 19.

Fig. 20.

Fig. 21.

mange andre, har udtalt sin Henrykkelse over den. Her har vi Hæftet med Noderne, saadan som sikkert de fleste rigtige Londonere ejede det (Fig. 22).

CHARLES AVISON: AN ESSAY ON MUSICAL EXPRESSION. London, 1753. 8°.

At Sterne kendte denne Bog, skyldes sandsynligvis, at den stammer fra Nord-England — Avison var Organist i Newcastle. Baade som en behersket, kultiveret Afhandling om Musik og Musikere og som en nydelig og elegant lille Oktav kan den kaldes et typisk Produkt af Oplysningstiden (Fig. 23).

GEORGE SHELVOCKE: A VOYAGE ROUND THE WORLD BY THE WAY OF THE GREAT SOUTH SEA: PERFORMED IN A PRIVATE EXPEDITION DURING THE WAR, WHICH BROKE OUT WITH SPAIN, IN THE YEAR 1718. London, 1757. 8°.

Saadan saa Rejsebøger ud den Gang, da en Kunstner, der sad hjemme, skulde gøre, hvad han kunde, for at levendegøre Rejsernes spændende Oplevelser (Fig. 24). Index findes der ikke, men der er et stort Kort, og ved Hjælp af Kursiv-Noterne i Marginen kan man finde de Steder, man har mest Lyst til at studere. Shelvocke's *Voyages* er ikke nogen paa-lidelig Bog; men den er morsom, og man vil altid mindes den som Kilden til den Albatross-Historie, som Coleridge brugte til *The Ancient Mariner*.

ACT I. The *BEGGAR'S* OPERA. 13

Mrs. Peack. Then all the Hopes of our Family are gone for ever and ever!

Peack. And *Macbeth* may hang his Father and Mother-in-law; in hope to get into their Daughter's Fortune.

Polly. I did not marry him (as 'tis the Fashion) coolly and deliberately for Honour or Money. But, I love him.

Mrs. Peack. Love him! wife and woe! I thought the Girl had been better bred. Oh Husband, Husband! her Folly makes me mad! my Head swims! I'm distracted! I can't support myself — Oh!

[Faints.]

Peack. See, Wench, to what a Condition you have reduc'd your poor Mother! a Glass of Cordial, the Instant. How the poor Woman takes it to Heart!

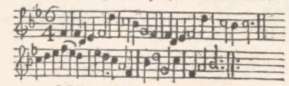
[Polly goes out, and returns with it.]

Ah, Ha! now this is the only Comfort your Mother has left!

Polly. Give her another Glass, Sir; my Mama drinks double the Quantity whenever she is out of Order. This, you see, signifies her.

Mrs. Peack. The Girl shows such a Resentment, and so much Concern, that I could almost find in my Heart to forgive her.

A I R IX. O *Topsy*, O *Topsy*, where hast thou been.

O Polly, you might have tog'd and kist.
By keeping Men off, you keep them in.

Polly. But be ye tanc'd me,
And be ye pleas'd me,
What I did, you must becom done.

Mrs. Peack. Not with a Highwayman.—You carry that I Peack'd. A Word with you, Wife. 'Tis no new thing for a Wench to take Man without Consent of Parents. You know 'tis the Frailty of Woman, my Dear.

Mrs. Peack. Yes, indeed, the Sex is frail. But the first time a Woman is frail, she should be somewhat nice methinks, for them or cover in the time to make her Fortune. After that, she hath nothing to do but to good herself from being found out, and the may do what she pleases.

D 3 Peack.

Fig. 22.

MUSICAL EXPRESSION. 3

serene Joy, beyond the Power of Words to express, and to fix the Heart in a rational, benevolent, and happy Tranquillity.

BUT, though this be the natural Effect of *Melody* or *Harmony* on the Imagination, when simply considered; yet when to these is added the Force of *Musical Expression*, the Effect is greatly increased; for then they assume the Power of exciting all the most agreeable Passions of the Soul. The Force of Sound in alarming the Passions is prodigious. Thus, the Noise of Thunder, the Shouts of War, the Uproar of an enraged Ocean, strikes us with Terror: So again, there are certain Sounds natural to Joy, others to Grief, or Dependancy, others to Tenderness and Love; and by hearing these, we naturally sympathize with those who either enjoy or suffer. Thus Music, either by imitating these various Sounds in due Subordination to the Laws of *Art* and *Harmony*, or by

B 2 . . . . . any,

Fig. 23.

V.

Jeg har forsøgt i disse Noter at give et Indtryk af de Opdagelser, jeg gjorde paa min Vej igennem det kongelige Biblioteks Kataloger. Det maa imidlertid være ganske klart, at det ikke var det kongelige Biblioteks Reoler alene, der optog mig saa stærkt. Mens jeg blader i disse skønne, gamle Bøger, ser jeg ganske vist en Gang imellem det kongelige Biblioteks Læsesal; men jeg ser ogsaa Laurence Sterne i sit Arbejdsværelse i Yorkshire, maaske „i en purpurfarvet Trøje og gule Tøfler“, som han skriver et Sted i *Tristram Shandy*, med sin *Anatomy of Melancholy* aaben paa Skrivebordet og Montaigne og Rabelais, Lord Molesworth og Bruscombille og Rubenius lige ved Haanden. Lige saa tydeligt ser jeg

ogsaa andre Folk — er det Sterne, eller er det Mr. Shandy, der gaar og henter Rubenius for at se, hvordan Tristram's første Bukser skal syes? Er det mon Sterne, eller er det Onkel Toby, der slaar op i *The History of William III* for at fortælle os om Grev Solmes' mærkelige Gerninger i Slaget ved Steenkirk? Det er sandelig ikke noget tørt Studium at gaa paa Jagt i disse gamle Sager. Det er ikke noget dødt, det hele drejer sig om; det er en af Englands bedste og morsomste Romaner, en Bog, som er lige saa levende i Dag som den Dag, den blev skrevet.

Forhaabentlig vil det fremgaa af mine Bemærkninger, at jeg er begejstret for alle disse Bøger, jeg har fundet her i København. Ikke blot har jeg kunnet fortsætte mit Arbejde lige saa langt, jeg vilde; jeg har ogsaa Gang paa Gang fundet Bøger, hvis Skønhed maa være en stor Glæde for alle, der holder af god Bogtrykkerkunst. Nye Maskiner og nye Metoder giver os maaske mere Afveksling paa vore Reoler i Dag; men jeg gad alligevel vide, om man ved nu at samle en lige saa tilfældig Blanding som den, jeg her har omtalt, vilde finde sig i Besiddelse af en Bogsamling, som var gennemsnitlig lige saa stilfuld og tiltalende.

Hvad selve Sterne-Arbejdet angaar, har mine Opdagelser været ikke mindre resultatrige og morsomme. Som jeg har antydet i Noterne, er der mange Steder, hvor Sterne har optraadt nøjagtigt, som jeg havde tænkt mig det. At han „laante“ fra andre, er en alt for høflig Maade at sige det paa; han stjal, med rund Haand (hvis jeg maa sige det saadan), hvorsomhelst og naarsomhelst han saa Lejlighed til det, og hvis han opgav Navnet paa en Bog eller en Forfatter, var det ikke saa sjældent, at det — med Vilje — var forkert.

Endvidere har jeg kunnet se, at alt, hvad Sterne gjorde af den Slags, giver nogle flere Streger i det Portræt, jeg haaber en Dag at gøre nogenlunde færdigt. Det bliver ikke noget Portræt af en Bogorm, en andenhaands, andenklasses Kunstner. Sterne stjal fra andre; men som han gjorde det, var det alt andet end Forbrydelse. Shakespeare gjorde jo noget lignende. Alle de Bøger, jeg taler om, har Sterne brugt paa en ganske egen Maade; og Resultatet, *Tristram Shandy*, er ikke blot en vittig og skarp Kritik over Folk, der ikke forstaar at tilegne sig den Videnskab, de har paa deres Reoler; det er ogsaa et Billede af engelsk Liv, som er uden Side-stykke, og et levende Billede af Forfatteren selv, og, frem for alt, et Billede af nogle af Litteraturens mest henrivende komiske Personer, Corporal Trim og Enken Wadman, Mr. Walter Shandy til Shandy Hall, og hans kære, tossede Broder, Kaptajn Toby.

MONICA REDLICH

Fig. 24.